HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yıl : 4 | 15 Birinciteşrin 1934 | Sayı : 41

İSTANBULDA AİLE HAYATI

A — Akrabalığın dereceleri, akrabalığın yakınlığa uzaklığa göre atları, akrabalıkla ilişikli bir adın nekadar yaygın olduğu.

Baba, anne, oğlan, kız, torun, gelin, güvey, kaynana, kaynata, büyükbaba, efendi baba, beybaba, büyükanne, hanımnine, kartana, ata, kayınbirader, bacanak, görümce, baldız, ağabey, abla, hanımabla, sütabla, kardeş, sütkardeş, kankardeş.

Amca, sütamca, komşu amca, büyük amca, amca oğlu, amca kızı, amcazade.

Dayı, sütdayı, hacı dayı, komşu dayı, özdayı, üvey dayı, dayızade, dayıkızı.

Hala, süt hala, halakızı, halazade, hala oğlu.

Teyze, sütteyze, komşu toyze, büyük teyze, hanım teyze, teyzezade, teyze oğlu, teyze kızı, teyze torunu.

Yenge, dayı karısı, ve ağabey karısına denir. Gelin ve güveyin sağdıçlarına da yenge denir. Süt yenge, hanım yenge.

Yeğen, kardeş çocukları.

Ana baba bir kardeşe öz kardeş denir, ana bir baba ayrı kardeşe karınkardeşi, baba bir ana ayrı kardeşe üveykardeş denir.

B—Gelinin kaynanasına, kaynatasına olan saygısı. Yeni evlenenlerin baba evinde kalıp kalmaması.

Eski zamanda gelin kaynana ve kaynatasını çok sayar, evin tekmil hizmetlerini görür ve büyüklere bakmağı vazife bilirdi. Yemek pişirir, yahut yardım eder ve büyükleri otur demedikçe oturmazdı.

Büyüklerden ve kocasından izin almak suretile günü birliği anasının evine gider, gece mutlaka kocasının evine dönerdi. Kocasından bir gece ayrılırsa soğukluğa delalet ederdi.

C — Kocaların karılarına verdikleri atlar:

Köroğlu, eksiketek, saçıuzun, yahu, kaşıkdüşmanı, hu, more, avrat gibi atlardı.

Ç — Ev efendisi ile ahretlik, yahut besleme, emeksiz, ırgat, uşak, hizmetçi gibilerin aile içindeki yeri.

Ev efendisi aile reisi demekti, tekmil eve hükeden o idi.

Ahretlik, besleme, küçükten alınır, büyütülür, evlât gibi bakılır, ağır hizmet gösterilmez ve büyüdüğu zaman çehizi yapılarak gelin edilirdi.

Emeksiz : yetim bir çocuğu ufak iken çocuğu olmıyan bir kadın alır, avlât edinir, büyütür ve kocaya verirdi.

Irgat evin odun taşımak ve yarmak, su taşımak gibi en kaba işlerine bakar, uşak ise daha ince ve hususî işlerde kullanılırdı.

Hizmetçiye gelince, ortalık, tahta ve çamaşır gibi evin tekmil işlerini görürdü.

D — Komşuluk âdetleri, iyi geçinme, kötü geçinme.

(Ev alma komşu al), (Fena komşunun yedi malleye zıyanı dokunur), (Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür) gibi atalar sözü eskiden komşu hakkına pek ehemmiyet verildiğini ve komşu ile iyi geçinmenin ve komşu büyüklerinin hatırlarını saymanın en büyük âdetlerimizden biri olduğunu gösterir.

E — Misafirlik âdetleri, misafir ağırlama, günübirliğine gitme, safa geldine, allahaısmarladığa, göz aydına, allah kavuştursuna, uğurlu kademli olsuna, başın sağ olsuna gitmeler.

Misafir ağırlama demek gelen misafire tanrı misafiri diye elden geldiği kadar ikram etmek demektir.

Günübirliğine gitmek demek, sabahleyin bir yere misafirliğe gidip öyle yemeğini orada yemek, ve akşama evine dönmektir.

Safa geldine gitmek, dışardan bir tanıdığı gelince, mahallede yeni ev yaptıranlara ve yeni kiracı taşınanlara gitmektir. Yeni ev yaptıranlara münasip bir hediye götürülür, buna güle güle oturuna ve uğurlu kademli olsuna gitmek te denir.

Allahaısmarladığa gitmek, taşraya gidecekler bildiklerini dolaşırlar, allahaısmarladık derler. Yakın tanıdıkları ve akrabaları yolcuları vapura veya tirene kadar götürürler. Yolcu evden çıkarken arkasından su dökerler veya ayna tutarlar.

Gözü aydına gitmek : kurtulan loğsalara, dışardan yolcusu gelenlere ve hastalık geçirenlere gitmektir.

Yolcusu dışarı gidenlere komşular Allah kavuştursuna giderler ve evi yananlara, bir afet geçirenlere geçmiş olsuna gidilir. Buna Allah bir daha göstermesine gitmek te denir.

Nişan, nikâh ve doğumdan sonra, ev alıp veya ev yaptıranlara da uğurlu kademli olsuna gidilir.

Evde ölü olduğu zaman ecir sabura, başın sağ olsuna gidilir.

F — Aile eğlenceleri.

Fskiden aileler bir araya toplanıp eğlenceler yapardı. Fakat kaç göç olmıyan akraba bu eglenceleri kadın erkek bir arada yapar, konukomşunun erkekleri ayrı, kadınları ayrı eğlenceler tertip ederlerdi. Erkekler arasında en eski eğlence (helva sohbeti) idi.

Helva sohbeti, atalarımız kış mevsimlerinin uzun gecelerini kı-

saltmak için arifane yahut harifane denilen bir surette, yani kimler bulunacaksa onlardan toplanacak para ile nöbetle yapılan bir toplantı tertip ederler idi. Herkes kendi evinde akşam yemeğini yedikten sonra helva sohbeti yapılan eve gider, türlü türlü sıra oyunları çıkarılır,oynayanlar ve seyredenler gülmekten kırılırdı. Bu eğlenti gecenin altısına, yedisine kadar devam ederdi ve sohbetin sonlarına doğru bir dolmuş hindi, veya ona benzer bir et, lahana yapraklarına sarılmış bir yalancı dolma ve helvadan ibaret bir gece yemeği verilirdi. Helva sohbetinin gelecek defa hangi komşu tarafından verileceğini belli etmek için helvadan yapılmış bir top varaklanarak tellenerek pullanarak o zatın önüne çalgılarla, manilerle koyarlardı.

Vüzük, tavla ve satranç ta eski aile eğlencelerinden sayılırdı.

Bu toplantılarda körebe, tura, balık kaçtı ve mumdibi, mumortası, mumtepesi gibi birçok oyunlar oynanırdı.

Bunlardan kadınlar toplantısında en ziyade geçan oyunlardan biri (gelin alma) idi. Odada bulunanlar iki bölük olup karşı karşıya geçerler ve elele tutuşurlardı. Hep bir ağızdan :

Alaylar alaylar top top alaylar.

Ne istersin ne istersin bizim alaydan?

İçinizde bir güzel ver onu isteriz

O güzelin adı Aaşe kadındır.
Nazlıdır, narindir, yayan gidemez

O zaman karşıdakiler kollarını sepet gibi bir birine geçirirler, güzel kızı üstüne oturturlar, hep bir ağızdan:

Altın arabayla, gümüş tekerlekle biz gelin alırız.

diye kızı alırlardı.

Bir de uzun uzun organ oyunu vardı. Kevuklardan balık kaçtı oyunu, şamdan oyunu, şeytan ölüsü, ebe gibi nice oyunlar icat edip eğlenirlerdi.

M. Zeki

GAZİANTEP OYUNLARI

Anadolunun muhtelif yerlerinde oynanan oyunlardan bazıları biribirine çok benzedikleri halde bir takım mahallî isimler almışlardır. Bahsedeceğimiz (Halay) ve (Leylim) oyunları da Trabzon ve Rize oyunlarına ve Erzurum barlarına çok benzer. Fakat mahallî âdetler bu oyunların şekli üzerinde tesirler yapmış ve bu tesirler altında oyunların şekilleri başkalaşmıştır. Biz Halay ve Leylim oyunlarının yalnız Gaziantep çevresindeki köylerde oynanan şekillerinden bahsedeceğiz.

Bu oyunları şehirlilerin çoğu gördükleri için tanırlar, fakat şehir hayatı bunların oynanmasına müsait olmadığından bu oyunlar köylere mahsustur denilebilir.

Bu oyunlarla köylülerimizin yaşayış tarzları arasında sıkı bir münasebet vardır. Köylerde halk

gündüz mütemadiyen çalışır, kış geceleri kahve pişen ağa ve kâhya odalarında, yaz geceleri harmanlarda ve bağlarda oturup sohbet ederler.

Halay — Arasıra tertip olunan düğünlerde ve bayram günlerinde verilen umumî ziyafetlerde, etraf köylerin iştirakile, davul, zurna ve saz çaldırarak eğlenirler. Halay oyunu bu umumî ziyafetlerde yapılan güreş ve cirit oyunları gibi davul, zurna çalınarak oynanır.

Davul, zurna, mahallî tabirile (Abdal) [1] denilen bir takım göçebeler [çingene] tarafından çalınır. Halay oyununda oyuncular yarım daire şeklinde yekdiğerinin elinden tutarak dizilirler. Başta (Başçeken) denilen bir kişi vardır ki oyunu âdeta o idare eder. Bu kendisinden evvel gelen oyuncunun tuttuğu büyük bir çevrenin ucundan tutmuştur, diğer elinde ayrıca bir mendil vardır. Başçeken adamın bu vaziyeti serbestçe hareket edebilmesi içindir. Baş çekenin hareketleri diğer oyunculardan tamamen başkadır, bu çalınan hava ile yalnız başına oynuyormuş gibi vaziyetler alır. Bunun aldığı vaziyetler diğer oyuncuların vaziyetlerinden daha çok hareketli ve canlıdır. Başçekenin kendine mahsus bir usulu varsa da her baş çeken adam ayrı bir tarzda oynar. Bu oyuna kadınlar da iştirak eder ve böylece karışık olarak oynanır.

Halay oyunu daima ağır bir hava ile b şlar. Oyunun ilk kısmında çok hahareket yoktur. Yalnız çalınan havaya göre ileri geri ve yana hareket etmek ve vücudu bu hareketlere intıbak ettirmekle iktifa edilir.

Oyunun bu ağır kısımlarında zurnanın refakatile halk şairlerinden bestelenmiş türküler, varsağılar söylenir, davul arasıra hızlı ve hafif vuruşlarla tempoyu tutar, silâhlar sıkılır. Oyun zurnanın aşağıda yazdığımız türkülerden birini çalmasile başlar. Ekseriya oyunculardanbiri zurna ile beraber şu türküyü okur :

Kılınç oğlundan:

Bir gider de bir ardıma bakarım
[Ben öldüm bugün]

[1] Abdal ismi Gaziantep havalisinde davul, zurna ve saz çalan bir takım çingenelere verilmiştir. Bunlar yazın (Yazıköyü) denilen Suriye hududuna yakın ve ekserisi buğday, arpa ziraati ile uğraşan köylerde, kışın barınmalarına daha müsait olan Gazintebe yakın ve (Dereköy) namı verilen köylerde, bir kısmı ise Gaziantep kenarındaki mahallelerde otururlar. Bunlar kendilerine çingene denilmesine kızarlar ve kendilerini asıl Türkmen addederek (Beydili) ile beraber geldiklerini söylerler (Beydili) ismi [Hiyve hanı Ebülgazi Bahadır hanın Türk şeceresi ismindeki kitabında Oğuzhanın oğlu Yıldızhanın oğullarından birisinin ismi olarak gösterilmiştir. Çagatay şivesinden doktor Rıza Nur tercemesinde,sayfa31] Beydili Gaziantep taraflarındaki Türkmenlere verilmiş bir isimdir. Abdallar ağalardan aldıkları bahşıs ve her mahsulün hasadında kendi tabirlerince kırf toplıyarak geçinirler. Kırf şudur: Buğday biçilirken Abdallar tarlaya gelerek bir zurna faslı yaparlar. Giderken hurçlarına [Büyük heybe buğday başakları doldurur giderler. Böylece her tarlaya uğrar, kırf ederler, diğer mahsullerin hasadında da aynı suretle hareket ederler.

Gözlerimden de kanlı yaşlar dökerim
[Of dökerim]
Bir ah etsem de dünya seni yıkarım
[Ben öldüm bugün]
Dünya sende bir muradım kalmadı
[Of kalmadı oy oy]

*

Çıktım yücesine de seyran eyledim
[Aman eyledim]
Engine indim de gönlüm eğledim
[Of eğledim]
Tor [1] ispirinen de şahanları [2] avladım
[Ben öldüm bugün]
Dünya sende bir muradım kalmadı
[Of kalmadı oy oy]

Mahlodan: [3]

Anamdan oldum da canım [canım of
canım] geldim cihana
Bindim kır ata [kır ata] döndüm şahana
Ecelim yetmiş te canım [canım of canım]
kurşun mahana
Düşmandan hayfım [hayfım] al oğlum
Çerkes Bediroğlundan

*

Sarı baş koyunlar da [canım canım of
canım] yatakta yatar
Sırmalı abalar [abalar] al kana batar
Ben ölürsem de canım [of canım] çer-
kesim yeter
Düşmandan hayfım [hayfım] al oğlum
Çerkes Bediroğlnndan.

[1] Acemi

[2] Alıcı bir kuş ismi, yani [av kuşu

[3] Mahlo, Gaziantep havalisindeki Türkmenlerin Araplı oymağından bir cesur sergerdedir. Birçok kavgalar yapmış, (Anize) içlerine aktarmaya (gazveye) gitmiştir. Bilahara düşmanları tarafından öldürülmüştür. Bediroğlu nam kimse düşmanı olup Çerkes Mahlonun oğludur. [Türkmenler, Karaşıhli, Bekmişli Araplı olmak üzere oymaklara ayrılırlar.] Anize, Suriye çölünde oturan bir arap aşiretinin ismidir.

Karacaoğlandan:

Yabire karlı dağlarda sana bir sualim
var
Hani sende de konup göçen elimiz
Arap ata binüp te cida silkenler
Gözükmiyorda gözü kanlı elimiz.

Al üstünden de yeşil donu giyenler
Kaç güzel oturmuş ta benim diyenler
Şol kara çadırda geçiyor günler
onun için de bozgun öter teliniz.

Öterse de bozgun ötsün bağlama
Hançer alıp ta dertli sinem dağlama
Ben dertliyim de beni yoldan eğleme
Hakkın emri ayrı düştü yolumuz.

Bu havalar çalınırken oyun ağır bir tarzda devam eder, oyuncuların hareketleri yalnız sağdan sola doğru yürümek, yani sol ayaklarını sola doğru alıp sağ ayaklarını derhal sol ayaklarının yerine getirmektir. İkinci hava aşağıda dercettiğimiz türkü söylenirken oynanan havadır.

Garipten :

Geydirmedim yeşil ile alları (oy oy)
Söyletmedim baldan şirin dilleri
Üstü boz dumanlı aziz elleri (oy, oy)
Başına döndüğüm senem ağlama.

*

Yarın bayram derler al geyinirler
(oy oy)
Bir âdet kurulmuş kutlu olsun derler
Yaz bahar ayında açılan güller
(oy oy)
Gülünü derdiğim senem aglama.

*

Niderim de çoban kardeş niderim (oy oy)
Doğru söyle seni vezir ederim
Yârim ikrar vermiş ben de giderim
Başına döndüğüm senem ağlama. (oy oy)

Bu hava çalınırken oyuncular yine yukarıda tarif ettiğimiz veçhile sol ayaklarını yana doğru atıp sağ ayaklarını derhal sol ayağın eski yerine getirir. Bu defa sol ayaklarını yana doğru atmazdan evvel bir parça tevakkuf eder ve sol ayağın topuğunu kaldırıp pençesi üzerinde köğsü ileri doğru bir vaziyet alır ve vücudu bu harekete intibak için bir parça serbest bulundurur ve sallar, sonra tekrar sol ayağını yana doğru atarak böylece oyuna devam eder.

Davul, zurna sesinin ve barut kokusunun coşturduğu gönülleri artık bu ağır havalar teskin edemez, bu esnada bir sıçrama havası başlar:

Tüfengim atılmıyor, üfengim atılmıyor
Pahalı satılmıyor, pahalı satılmıyor
Geceler uzun olmuş, geceler uzun olmuş
Yalınız yatılmıyor, yalınız yatılmıyor.

Hovarda çapkın yârim
Sen söyle ben yazayım
Başına gelenleri, başına gelenleri
Baş deftere yazayım.

Armut dibinde kuyu, armut dibinde kuyu
Uyu sevdiğim uyu, uyu sevdiğim uyu
Adam serhoş mu olur, adam serhoş mu olur
İçtiği üzüm suyu, içtiği üzüm suyu.

Nakarat

Bu havanın başlamasile adımlar derhal değişir ve daha süratle yukarıki havalarda tarif ettiğimiz veçhile sağdan sola doğru atılır, sağ ayak sol ayağın yerine gelmez, onu geçer. Sağ ayak ikinci defa sol ayağı geçip sol ayak kaldırılarak ileri doğru uzatıldıktan sonra geriye doğru çekilir ve sağ ayağın arkasına basar, sağ ayak, sol ayağın yanına getirilir.

Bu, oyunun devamlı şeklidir. Böylece bir kaç ayak yürüdükten sonra bu defa sol ayak ileri doğru kaldırılırken sıçranır ve sağ ayak yerden kesildikten sonra arkaya doğru ve hafifçe kıvrılır. Bütün bu hâreketler çalınan havanın icap ettirdiği vaziyetler olduğu için laalettayin yapılmaz, çalınan havaya göre yapılır.

Halay oyunu oldukça külfetli bir oyundur. Her kes işini gücünü terkeder, giyinir, kuşanır. Oyuna mahsus bir elbise olmayıp herkes yeni elbiselerini giyer. Düğünün devam ettiği müddetçe (üç günden on güne kadar) bu suretle eğlenirler.

Laylim oyunu : Leylim oyunu çok sade ve külfetsizdir. Ne davul, ne zurna ister. Bu oyun da ekseriya bayram günlerinde oynanmakla beraber köy genç kız ve ergenleri [1] (bu oyuna yaşlılar ıştirak etmezler.) istedikleri zaman yaz geceleri harman yerlerinde dam arkalarında, kış geceleri evlerde toplanarak Leylim oynarlar. Bu oyunda oyuncular halka şeklinde yekdiğerinin ellerinden tutarak dizilirler.

İçlerinden ya bir kız, veya bir erkek leylim türküsünü söyler, öbürleri hep birlikte ya söyleneni,

[1] Ergen diye Gaziayntep ve havali sinde evlenmemiş ve evlenme çağı eçmemiş genç erkeklere derler.

veya türkü arasındaki nakretı tekrar ederler.

Bu oyunun havaları da söylenen türkülerdir. Türküye göre ayak atılır. Meselâ şu türkü söylenirken:

Karşıda kürt evleri [hay gelin, hoy gelin, can gelin]
Yayılır develeri [giden müvretsiz gelin]
Oturmuş koyun sağar [hay gelin, huy gelin can gelin]
Terlemiş memeleri (Nakarat)

*

Kalede yatan oğlan (Nakarat)
Göyneği (gömlek) keten oğlan (Nakarat)
Nışanlısın el almış (Nakarat)
Kaygıya batan oğlan (Nakarat)

*

Karşıda kavun yerlar (Nakarat)
Ben de varsam ne derler (Nakarat)
Otursam ben de yesem (Nakarat)
Bu bunu sevmiş derler (Nakarat)

Bu türküyi bir kişi söyledikten sonra diğerleri hep birlikte tekrar ederler. Bu oyunun hareketleri aynen halay oyununun sıçrama havasında olduğu gibidir. Yalnız bunda davul olmadığı için türküyi bir kişi söylerken soldan sağa doğru (Halay sıçrama havasındaki devamlı tarzda) yürürler, bu vaziyette kollar gerilecek derecede oyuncular birbirinden ayrılmıştır.

Türküyi hep birlikte tekrar ederken birbirlerine daha fazla yaklaşır ve birlikte sıçararlar.

Başka bir hava :

Ağ koyun kara koyun da, beni derdime koyun
Ben bu dertten ölürsem de adımı dertli koyun
Vara leylim leylim leylim leylim. vara leylim leylim ley ley ley
Ay gider üce [yüce] gider de kervanlar gece gider
Gül memenin üstünden de doğru yol hacca gider

(Ara nağmesi)

Al elmanın derdini de şu yiğitin merdini
Olursa yiğit olsun da çekem kötü derdini

(Ara nağmesi)

Oyuncuların bu türkü söylenirken haraketleri : Birinci Leylim oyununda olduğu gibi soldan sağa yürünür, bu defa dört adımdan sonra sol ayak yine yana doğru daha uzunca atılır. Fakat bu defa sağ ayak evvelki gibi sol ayağı geçmez, olduğu yerden arkaya doğru atılır. Bu vaziyette vücut tamamile gergindir, sol ayak derhal sağ ayağın yanına çekilir ve durur. Burada türkünün birinci mısraı bitmiştir.

İkinci mısra başlarken tamamile birincideki hareketler tekrar edilir. Ara nağmeye gelince hep bir ağızdan söylenir ve yukarıki tarzda sol ayak yana doğru atılır ve sağ ayak yandan sol ayağı geçecek tarzda atılır. Sol ayak ikinci defa atılırken sıçranır ve sol ayağın üzerine düşerek sağ ayak tamamile yerden kesilir. Bu defa sağ ayağın üzerine düşülür ve sol ayak evvelki oyunlarda olduğu gibi kaldırılarak ileri doğru uzanır. Sol ayak geri çekilip basıldığı zaman sağ ayak kaldırılır ve geriye basılır; bundan sonra sol ayak yana doğru atılarak türkünün ikinci beytine başlanır ve bu şekilde devam olunur.

Enver Sadık

MERSİNDE HALK HEKİMLİĞİ

Anadolu halk hekimliği her cihetten ehemmiyeti haizdir. Bu halk tababetine dair toplanan maddeler bir araya gelince umum Anadolu halk hekimliğinin esasları tesbit edilmiş olur. Bunun için, ben Tedavi Seririyatının 10 numaralı Haziran 933 nüshasında Dr. Zıyaettin Mithat Beyin (Bir kaç köy ilâcı) başlıklı yazısını, mecmuanın 13 numaralı Mart 934 nüshasında Dr. Cevat Ismail Beyin Sivasta halk tababetine ait makalesini dikkatle okudum ve Halk Bilgisi Mecmualarında Anadolu halk tababeti mevzuları üzerine yazılmış yazılarla alakadar oldum. Bunları örnek ittihaz ederek, sıtma mücadelesi vesilesiyle dolaştığım Mersin ve Silifke havelisinde temasa geldiğim halk ve hastalardan topladığım malumatı neşretmeğe karar verdim. Halk tababeti mazi, hal ve istikbal noktasından pek ehemmiyetlidir. Mazi ile sıkı bir rabıtası olan bu malumatın tıp tarihimizi de çok alakadar edeceğini umarım.

* *

Bolca tahin helvası yedirilen bir çocuktan mebzul barsak kurtları düşürülmüştür. Bu helvada çöğen otu da vardır.

Mersin ağacı = Murt ağacı yaprakları menkuu hafif şekerli olarak içirilmekle melâna şeklindeki şiddetli neziflere müessir olurmuş.

Badrık çiçeği, söğüt ağacı, sakız ağacı, dışbudak ağacı, ceviz yaprağı ve yarpuz otu (yabanı naneye benzer) yapraklarına su serpip bir yaygıya (Savan) seriyorlar, üzerine yüksek ateşli hastayı çıplak olarak yatırıyorlar, ateşi düşüyormuş.

(**Morca**) dedikleri bir nebatın kökünü kuruttuktan sonra dövüp biraz su ile karıştırarak Morca ismini verdikleri yarayı tedavi ederler.

(**Kökboya**) dedikleri kırmızımsı kökleri yıkar, temizce kaynatır, boyalı suyunu şekerli veya şekersiz olarak kanlı basur için içirirler.

(**Şalgabaşı**) veya (**Purçalak göbeği**)nin kızaran taneleri halk indinde memeli basura karşı müstameldir. 3-7 güne kadar kullanılır. Birinci gün 1 tane, ikinci gün 2 tane, üçüncü gün 3 tane yutturulur. Ekseri ahvalde üç günlük istimali maksadı temin eder, eğer kâfi gelmezse yevmiye birer tane artırmak suretiyle 7 güne kadar kullanılır. Şayet müfit olmazsa artık vazgeçilir. Sureti tesiri, basur memelerinin ihtikanından ve defi tabiî güçlüğünden mütevellit kanamalara ve basurun diğer arazına karşı imiş.

(**Butrak**) denen dikenli nebat kaynatılıp lapa halinde, yılan sokan yere konmaktadır. Müsbet netice hakkında malumat alamadım. Bu nebatla yapılan lapaya arpa unu da katarlar. Zaten köylü halk

bir çok lapalara ve sair ilaçlarına hep arpa unu karıştırırlar, onlarca arpa ununun devaî bir kıymeti vardır.

Hastalıklara karşı yapılan müdavat :

Göz ağrısı : Küçük çocuklarda memeden süt sağarlar, yahut merkep sütü damlatırlar.

Baş ağrısı : Hamuru sirke ile yuğurup hastanın alnına yapıştırırlar. Sirkeli veya sadece soğuk su ile ıslatılmış bezler koyarlar.

Göbek düşmesi : Ilık veya sabunlu su ile uğulur, çömlekle vantuz yaparlar.

Basur : Kırmızı kökboya suyunu içirirler, purçalak göbeği taneleri yuttururlar,(Cırtlayan) denen nebatın - İstanbulda şeytan kavunu derler - yapraklarını, sâk ve meyvalarını hepsini olduğu gibi doğrar, pişirir, lapa halinde ve biraz arpa unu ile karıştırır, karna tatbik ederler. Dolamalı parmağa da bunu kullanırlar.

Mide ağrısı : Şersuf nahiyesine (Canevi) derler, akkoyun sakızı dedikleri çam sakızını döğer, tülbentten geçirir, zeytin yağında hafif pişirir, merhem haline getirir, ağrıyan mide nahiyesine koyarlar. Bu sakızı zeytin yağı yerine sarı inek sütü ile de pişirirler. (Bu sütün sarı ineğin sütü olması şart imiş.)

Nezle : Keçi boynuzunu- buralarda harnup derler - tütsü yaparlar. Bir kürek içindeki ateşe biraz keçi boynuzu aterlar, nezlelinin başını tütsü yaparken örterler.

Güneş çarpması : Söğüt yaprağını sarımsak ve soğanla döğüp hastanın tepesine koyarlar.

Humma tedavisi : Mavi bir beze pekmez sürer, çivit tozu ekerler, bedene sararlar. Kara büber gibi bir nevi topak bahar, karanfil, tatlı bahar (tarçın), havilcan, zencefil, hindistan cevizi, darifülfülden ibaret yedi çeşit baharı da döğüp pekmezin üstüne ekerler.

Soğuk algınlığı ve öksürük : Ayva çekirdeği, hatmi, ıhlamur yaprakları, havlican kökü, zencefil, tarçın gibi baharlı nebatları kaynatıp içerler.

Sırt ve arka ağrıları : Hastanın sırtını keskin bir şeyle (mesela jilet) hafif çizerek kanatırlar, nışadır tozunu balla karıştırıp koyu bir macun halinde bolca sürer, üzerini örterler. Bu suretle sarımtırak sular aktığını ve satlıcanı tedavi ettiklerini söylerler. Aynı maksatla bir meşin parçası üzerine zift topaklarını koyar, ateşe tutarak eritir, zift yakısı yaparlar, hastanın sırtına yapıştırırlar. Halk zatülcenbe (satlıcan) der, kuru ve ınsıbapblı diye iki nevi bilmez. Zatürreeye de (Batar hastalığı) derler. Nefes darlığından şikâyet edilen bir nevi uzun süren göğüs hastalığına da (Yelpik) derler.

İshal : Amel olunca kızarmış ekmeği sirke ile ıslatıp karna koyarlar. Tuğla koyarlar, günlük tozunu beyaz soğanın göbeği ile ezerek

karıştırıp karna tatbik ederler. Çekilmiş kahve veya temiz mangal külüne limon sıkarak içirir, mazı tozunu cıgara kâğıdına sarıp yuttururlar. (Eğir kökü) denen, havlicana benzer, pek acı bir kökü de bu maksatla kaynatıp azar azar içirirler.

İnkıbaz, peklik : Çocuklarda olursa arpa büyüklüğünde sabun parçalarını şerce ithal ederler. Büyüklere demir hindi, bal şerbeti içirirler. Müshil ilaca sürgü derler. Reçetesiz satılan bazı müshilleri kullanmak âdeti de çoktur.

Baygınlık : Bayılanın burnuna yün yakıp koklatırlar, soğan koklatırlar, biraz hasta kendine gelince limonata ve saire içirirler.

Baş dönmesi : Mısır püskülünü cıgara gibi içirirler.

Bulantı, kusma, mide üşümesi : Nane yapraklarını limon kabuğu ile kaynatır, içirirler.

Damar hastalığı, kulunç ve ağrılar : Romatizmaîdir. Halk bunu « omuzumdan bir damar kalkıyor, boynum, kolum kımıldamıyor, çok ağrıyor, dayak yemiş gibi insanı çok yorgun düşürüyor, iştihayı kesiyor...„ diye tarif eder. Bazıları boğazlarının biraz ağrıdığını, sorulunca hatırlayıp söylerler. Mide ve barsak teşevvüşleri bazılarında oluyor.

Râtıp ve bazan lodos rüzgârına maruz olan bu havalide romatizma vakaları çoktur. Lâkin halk romatizma namile bir hastalık bilmiyor. Doktorlar domatısma diyorlar, biz damar hastalığı deriz diyorlar.

Damar hastalığında yapılan tedavilerden biri de kara büberi zeytin yağında pişirerek vücutta ağrıyan yerleri uğmaktır.

Iştahsız, zaif ve dalaklı hastalar : Katran ağacı denen çamın reçinesini leblebi veya bermutat arpa unu ile karıştırıp nohut büyüklüğünde haplar yaparlar. Büyüklere günde 2-4 tane yuttururlar. Çocuklara verilecek mıktara dikkat edilmez. Bu tedavi ile dalağı küçülmüş, vücüdu toplanmış, kuvvetlenmiş vakalar söylerler.

Çocuklarda kasık fıtıkı tedavisi : Dağlamakla yakılan fıtıklı yerin iltiyamı esnasında ensicenin tekemmüşünden istifade ederler. Bu suretle fıtık fevhasının daraldığını veya hiç kalmadığını anlatırlar.

Baygın doğan çocuklara : (Beyaz, mor asfiksiyi ayırd etmezler) Göbek kanını çocuğun ustüne sağarlar. (Son) u kıvılcımlı kömür ateşi üzerine koyarlar. Soğan ezip çocuğun burnuna tutar ve sürerler.

Dalak nahiyesinde ve dalak ağrılarında : Demirle dağlamaktan fayda gördüklerini tekit ederler.

Yaraları ve çıbanları işletmek : Temiz asma yaprağı koyarlar. Dijital yaprakları büyüklüğünde olup keskin bir zeyti tayyarı havvi ve bazan bahçelerde bulunan bir yaprak vardır, bunu da yara işletmek için kullanırlar. Bazan da pişmiş soğan sıcak sıcak konur. İçyağı, kırmızı başlı mum ve sakızla ya-

pılmış merhem koyarlar. Bazı yerlerde fitil koyarlar.

Yara savdırmak : Halis tere yağını yumurta sarısı ile karıştırır, koyu merhem veya laska halinde tatbik ederler. Bazan yumurta sarısını balla karıştırırlar. Bunu ekseriya pıçak yaralarında kullanırlar.

Ezik, bere ve morartılara karşı: Kara üzümü döğerler, baharat ilâvesile, bazan da biraz balla karıştırıp saralar. Merkebin taze gübresini kaynatır, içine arpa unu serper, lapa halinde kullanırlar.

Baş bitlenmesi : Bit otu sürerler. Telli sürür dedikleri (kırmızıhumzu zeybek) te sürerler.

Sarılık kesme : Ocak denilen kimseler hafifçe cezri enf üzerinde alnın alt tarafından çizerler. Her halde hafif neviden olan bu sarılık iyi olunca ocakların kerametine itikat ve emniyet artar.

Dalak kesme: Dalaklı hastayı yatırırlar, karnını açarlar, iki kişi yanına gelir, biri dalağı kesecek olandır, elinde keskin bir balta bulunur, ben dalak keserim der, yanındaki hayır sen dalak kesemezsin der, o keserim, diğeri kesemezsin diye iddialaşırlar. Dalakçı ne ile kesersin süaline balta ile cevabını verir. İddia biraz daha ciddileşir. Derken dalakçı baltasını hemen kaldırır, kuvvetle hastanın dalağına indirecekmiş gibi korkunç bir gösteriş yapar.

Böyle korkutma ve tethiş usulile hastanın ruhunda tesir yapılırsa kalp ve damarları işler, dalağı küçülürmüş.

Yatağına işiyen çocuklara: Sarı renkte çıban yakısı var, onu dört köşö dört köşe kesip çocuğun beline yapıştırırlar.

Uyuza karşı: Zeytin yağlı kükürttozu sürerler, aç karnına kükürt te yuttururlar.

Kel (sâfe) : Patlıcan sapları yakılır, zeytin yağı ile karıştırılarak yapılan merhemle tedavi olunur.

Baştaki ufak sivilceler için kavrulmuş böğrülcenin zeytin yağı ile hazırlanan merhemini kullanırlar.

Çecukların yüzünde olan sivilcelere: Çam sakızı ve mazı tozunu döğer, zeytin yağı ile karıştırır, merhem halinde sürerler.

Kel ağrısı: Gorultulu bir nevi karın ağrısı imiş. Buna karşı da merkebin kuru gübresini biraz su ile kaynatır, tülbentten süzer, suyunu içirirler.

Parmaktan ve kesilen bir yerden akan kanı dindirmek: Toz halinde kırmızı büberi ekip bağlarlar. Kesik yaranın şefelerini bitiştirirmiş. Bazan tuz veya tütün tozu basarlar, örümcek ağı kullandıkları da olurmuş. Bir de kesik üzerine işemek âdetleri varmış.

Sızı: Kollarında, ayaklarında, dizlerinde sızı olanlarda, müzmin cilt hastalıkları müptelaları ve bel soğukluğu musaplarında havsala azası rahatsızlıklarında banyolara itibar hemen her tarafta umumidir. Fakat kaplıcalara gitmeğe vakti

olmıyanlar kara büberle zeytin yağı ve emsali baharlı ve acı şeyleri yağlarla karıştırarak sürer ve uğarlar. Bazı yerlerde yaban kedisi yağını sürerler. Kuru tavşan derisi bağlarlar. Yün fanile parçası kızdırıp bağlarlar.

Boğaz ağrısı, ses kısıklığı (Engi) : Ilgında bir çok firengililerde belum ve hançere iltihabına tesadüf ettim ki tekmil boğaz ağrılarını, bademcik iltihaplarını hep Engi diye anlatırlar. Engi olunca halk boğazını, sıcak matbuhlar içerek sıcak tutar lar, biriki kat fazla giyer, bazıları boğazına ıslak soğuk bezler, bazıları kuru havlu veya mendil sararlar.

Diş ağrısı : Ekseriya ağrıyan diş çürüktür, mutlaka çıkarmak gerektir, ilâcı kelpetendir. Hemen çektirirler. Berberler çeker, bazı eli kolaylıklı kadınlar da bu işi görür. Bazan ağrıyı dindirmek için ağızlarını tuzlu su veya rakı ile çalkalarlar.

Kan durmak : Ansızın hastalanıp beti benzi uçan, bazan morarıp büyük bir sıkıntı içinde kalan, soluğu azalan veya duran bir hasta karşısında derhal kol damarından âdi bir neşterle 15 - 20 damla kadar kan akıtılır. Damarın iyice meydana çıkması icin kolu sıkmasını bilirler, asepsi antisepsi düşüncesi hiç bir zaman yoktur.

Kulak sancısı : Zeytin yağında pişirilmiş bir dış sarımsağı dayanacak kadar sıcaklıkta iken kulak deliğine koyarlar. Saksı güzeli nebatının etlice olan ufak yapraklarını sıkar, suyunu kulağa damlatırlar.

Bazı baş ağrıları : (yılancık baş ağrısı, nazar ve sıkıntı baş eğrısı) Yarım baş ağrısı ekseriya yılancık nevinden telakkı olunur. Yılancık ocakları vardır. Ufacık bir para kesesi gibi torba içinde sakladıkları bir takım sedefî manzarada ve nısıf küre şeklinde, deniz hayvancıkları kabuğu vesaireye benzer şeyleri hastanın başına, ağrıyan yerine, şakağına, alnına sıra ile tatbik ederler, bu cisimler hem tedavi, hem de teşhis vasıtalarıdır. Hangisi yapışırsa o hastalık olduğuna hükmedarler. Taş gibi olan bu cisimlerden biri yılancık taşıdır, tatbik edildiği zaman eğer yapışırsa hastalık mutlaka yılancıktır ve baş ağrısı da yılancık baş ağrısıdır.

Eşek arısı sokmasında : eşek gübresini kaynatır, lapa gibi koyarlar.

Kuyroklu böcü yani **Akrep sokmasıda :** Keza aynı tedavi yapılır.

Adi arı sokarsa : Her hangi ekşi bir şeyle karıştırılmış soğuk çamur sürer ve koyarlar.

Horoz veya **tavuk katısı** temizce yıkanarak iç yüzündeki sathî tabakasını dekapsüle eder gibi çıkarıp güneş veya gölgede kurutuyorlar, sonra döğüp toz ediyorlar. Bu tozu günde 1 - 2 kahve kaşığı kullanıyorlar. Böbreklerın kumdan, taştan mütevellit sancılara, ağrılara faydalı imiş. Mezkûr toz alelâde su ile yutuluverir. Yaşlı insanlardaki etrafı süfliye sızılarına, müzmin mafsal rahatsızlıklarına

ERZURUMLU EMRAHIN NEŞREDİLMEMİŞ KOŞMALARI

Şimdiye kadar Emrah hakkında gerek gazete sütunlarında ve gerek kitap halinde birçok yazılar yazılmış ve Emrahın koşmaları neşredilmiştir. Emrah hakkında ilk eseri vücude getiren Ziyaettin Fahri Bey olmuştur.

«Erzurum Sairlerin»de [1] Ziyaettin Fahri Bey, Emraha oldukça mühim bir yer ayırmış ve bir sene sonra da Eflatun Cem Bey tarafından Emrahın (169) koşması neşredilmiştir. [1] Emrah hakkında bu ikinci eserden sonra da profesör Dr. Köprülüzade Mehmet Fuat Bey tarafından Emraha dair yazılan esere yapılan bir zeyl ile şairin henüz neşredilmemiş olan on üç parça koşması neşredilmiştir. [2] Bundan başka Mehmet Halit Bey tarafından da Halk Bilgisi Haberleri mecmuasında diğer eserlerde neşredilmemiş olan yirmi koşma daha bulunmuş ve onlar da Emrahın ölmez eserleri arasına konulmuştur. [3]

Emrahın, hayatının mühim zamanını içinde geçirdiği Kastamonuda da bıraktığı pek çok koşma, divan,semaî, kalendarî ve destanları vardır. Bunlar hâlâ saza ve şiire meraklı halk arasında canlı bir şekilde yaşamaktadır.

Öyle zannediyorum ki, devrinin en velut bir şairi olan Emrahın köşede bucakta kalmış, henüz toplanılamamış yüzlerce koşma ve diğer şiirleri vardır. Zaman, bunların hepsini bir gün bir arada toplu olarak neşretmek fırsatını

[1] Ziyaettin Fahri: Erzurum şairleri, İstanbul, Sanayiinefise matbaası : 1927

[1] Eflatun Cem : Erzurumlu Emrah, Sivas vilayet matbaası 1928.

[2] Profesör Dr. Köprülüzade Mehmet Fuat : Erzurumlu Emrah İstanbul, Evkaf matbaası 1929

[3] Mehmet Halit : Halk Bilgisi Haberleri, 1930, yıl 1, sayı 10, sayfa 153

kol ve bacak karıncalanması vakalarında bunu yapıp kullananlar. Fayda gördüklerini söyliyorlar. Bu gibi hastalıklara aç karnına günde bir sarımsak da yutturuyorlar.

Sarımsağı veremlilere de yutturuyorlar: Diş diş ayrılan sarımsağı şöyle pişirirler : Bir tencere içine su koyarlar ve içine bir sacayak, bunun üzerine tekrar ufak bir tencere ve cüz'i su, bu ikinci tencere içine sarımsak dişlerini koyup kapağını kapatır, hafif ateşte buğusiyle pişirirler. Bu suretle ihtimamla hazırlanan sarımsağı hasta günde 1 - 2 tane olmak üzere aylarca kullanır. Bir kaç ay devam edilmesi çok faydalı imiş. Ciğer kuvvetlenirmiş.Bazan da böyle külfete lüzum görmeden sabahları çiy sarımsak yutturdukları olurmuş.

Basura karsı da çiy sarımsak yutan, fayda gördüğünü söyliyenler vardır.

Dr. H. Fehmi

verecektir. Memlekette edebiyatla ve bilhassa halk edebiyatile uğraşmağa başlıyan genç arkadaşların muhıtlerinde bu sahada yapacakları araştırmalar ve bulunan vesikaların bekletilmeden hemen neşredilmesi balki bir gün bu arzunun tahakkukunu mümkün kılacaktır.

Kastamonuda, bir sene evvel ölen saz şairlerinden Karakadı oğlu Rifat Efendinin metruk evrakı arasında elime geçen on beş kadar cönkün yalnız bir tanesinde tesadüf ettiğim ve yukarıda ismi geçen eserlerde neşredilmemiş olan yirmi kadar koşmayı Halk Bilgisi Haberleri mecmuasında neşretmek istedim. Elimde mevcut diğer cönkler de karıştırıldıktan sonra, herhalde Emrahın neşredilmemiş olan birçok koşmalarını ele geçireceğimi zannediyorum. Onları da fırsat düştükçe neşrederek Emrah hakkında ileride yapılacak esaslı bir etüde bir parçacık olsun malzeme vermiş olabileceğim.

1

Lamekân şehrinden bezmi cihana
Âşıka maşuktan haber götürdüm
Adem olup buldum hakkın karibin
علم الاسما dan eser götürdüm.

Söylediğim manayı eylesem takrir
Deyme bir muabbir edemez tabir
İlmi bir noktadan eyleyüp tefsir
Nince hüda ile dürer götürdüm.

Emrah rahı buldum şeriatten
Halloldum . . . .
. . . .
Bağı marifetten şecer götürdüm.

2

Dün gece aşkile gülşeni gamda
Figanım bülbüli şeyda beğendi
Cününü hayretim arttı o demde
Figanü nalişim Leyla beğendi.

Hamdulillah . . . nettim neyledim
Varlık masevasın attım peyledim
Dürrü nazım silkı manzum eyledim
Lülüü şehvarım Dara beğendi.

Tıfl iken Emrahi vermiştim emek
Miratı mecazın eylemiş gerçek
Ne haddine nurı pesent etmemek
Anı yüzbin ehli mana beğendi.

3

Bir genci nihandan olmuşum peyda
Kimse bilmez gevherkânım men
Nadana esrarım etmem hüveyda
. . . .

Ey dil bulmalıdır makamı tevhit
Bu remzi anlamaz sofii taklit
Söyleyen söyleten haktır ey zahit
Lâkin arayerde tercümanım men.

Söyle Emrah nutkun nihanı olmaz
Bu aşkın zamanı mekânı olmaz
Hakikat ehlinin nişanı olmaz
Anınçün âlemde binişanım men.

4

Elestten nuşeder şarabı aşkı
Mestolur bu darı mihnetten geçer.
Okuyup anlayan kitabı aşkı
Talimi ulumu fırkatten geçer

Fehmeder arifi billah olanlar
Bendei mürşide dergâh olanlar
من عرف sırrına agâh olanlar
Siyretprest olup suretten geçer.

Emrahı rütbei balâ isteyen
Neylesün Leylâyı mevla isteyen
Hakimi mutlaktan rıza isteyen
Arzuyı zevki cennetten geçer.

5

Bir suzi hicrana boyandı gönül
Bir katre lebinden emer kanarya

Eğer yanmazsa da bu narı aşka
. . . .

Ben yoluna feda etmişken teni
Sen ağyara uyup terkettin beni
Ey gonca dehanım el kınar seni
Bülbül yuvasında ötse kanarya.

Emrah sana pesdir hayalı vüslat
Hayal ile bulur gönül meserret
Tek beyim sağ olsun etmesün ülfet
Bir gün rahme gelür elbet anarya.

6

Bezmi hayalimde bir peri gördüm
Misli anın bu devranda bulunmaz
Hüsnüne sarılup aklım şaşırdım
Halâsıma bir imkân da bulunmaz.

Bir bakışta oldum zülfüne bende
Bilmem neler etti ol gülü hande
O kamette o simada o tende
O güzellik her insanda bulunmaz.

Cemalin görmeğe ey melek sıfat
Hûriler cennetten çekerler hasret
Bu endam bu şekil bu ahsen suret
Zemin değil asümanda bulunmaz.

Emrah aşk ateşi kaldı bu canda
Neyleyim bulunmaz kevnü mekânda
Bu şevkette bu şöhrette bu şanda
Böyle güzel dü cihanda bulunmaz.

7

Ben bu şeydalığı gülzar içinde
Bir seher bülbülü nalandan aldım
. . . .
Çilei süluki seyrandan aldım.

Badenuş eyledim kırklar camından
Sermest oldum yedilerin deminden
Himmetlendim üç kimsenin deminden
Feyzi hüsnü kutbi devrandan aldım.

Emrah küşat et dehanı aşkı
Ehli aşklar söyler nihanı aşkı
Bana bu iftihar nişanı aşkı
Sultanlardan ulu sultandan aldım.

8

Hali perişanım ey seher yeli
O kâkülü perişana eriştir
Kafeste eğlenmez gönül bülbülü
. . . . . aşiyane eriştir.

Yareb sen sakla vahdette beni
Koyma ağyar ile kesrette beni
Derbeder gezdirme gurbette beni
Bir dergâhı alişana eriştir.

Emrahı arifler gûş etsün zarım
Nevadan dem çekti namei sazım
Pirim senden budur aşku niyazım
Ya canım al ya canana eriştir.

9

Aldanma bu bezmin zevkine ey dil
Bir gün devir döner infial olur
Şöhreti dünyaya olanlar mail
Bezmi mükâfatta payemal olur.

Sakın aldanma işbu mekkâre
Düşürür gönlünü ehli zara
Çok sözüm var amma hayali yâre
Korkarım arada kilükal olur.

Emrahı ebkem ol bildiğin bilme
Muradü maksude yetmeden gülme
Sevildiğin yere çok gidip gelme
Ya muhabbet kalkar ya bir hal olur.

10

Lisanımız saçar gevheri hesna
Bahri aşkın dürefşaniyiz
Makamı aşkımız olunmaz ifşa
Zira ehli aşkın binişanıyız.

Vahdette vahidiz ey çeşmi ahu
Ezkârımız لاالهالاهو
Bigâne zannedip hor bakma yahu
Biz de bu tekkenin dervişaniyiz.

Emrah dilde gevherkânımız vardır
Bir muazzam âdil hanımız vardır
Dehr içinde adımız şanımıy vardır
Zümrei âşıkın âlişanıyız.

11

Tekkei kesretten çıktım ey derviş
Vahdette bir hâli hanikah buldum

Cümle tarikatten nefret eyleyüp
Civarı hakka doğru rah buldum.

Maarifler kilukalden yararken
. . . . . . kisu tararken
Tali burcunda ahter ararken
O ruhu melahatte hüsnü mah buldum.

Emrahı . . . . gülşende sözüm
Hemişe mevlaya doğrudur özüm
Cihan şahlarından çevirdim yüzüm
Seridilde bir padişah buldum.

12

Masevadan geçüp nuşeden gelsün
Şarabı aşk denen bir bademiz var
Hakikat pirinin himmetin alsun
Kurulmuş meclisi amademiz var.

Daha meyletme sen o mekkâre
Öz başına gayrı eyle bir çare
Bitekellüm durma ebruyü yâre
Bizim o mihrapta seccademiz var.

Emrahı kelamın hakikat gibi
Sahibi mürşidi tarikat gibi
Beratü menşüri şeriat gibi
Destimizde emirü iragemiz var.

13

Ey dil bağı dil sana bulana
Geldicek aşiyane var yürü
Bu dehri fenade düşme figana
Bir figansız gülistana var yürü.

Sende bu tarikate girmek dilersen
Canını canana vermek dilersen
من عرف sırrına ermek dilersen
Esrar bilen dervişane var yürü.

Eğerçi Emrahı istersen himmet
Mürşidi kâmile eyle sen hizmet
Her cana sultana eyleme minnet
Şahidi şahı alişana var yürü.

14

Benim ilâcımdan el çek ey tabip
Derdim sıhhat bilur yare değildir.
Dagı derunımdan bihabersin sen
Benim derdim aşikâre değildir.

Aşkın ateşile yandım karardım
Hunu giryan gibi soldum sarardım
Ben derdim içün derman arardım
Velâkin kurtulmuş yare değildir.

Emrah âşıkların gayet merdidir
Bezmi gülistanın gonca verdidir
Derunımde yanan civan derdidir
Huzuru zahirda yare değildir.

15

Bir bölük harabat dervişanlarız
Kocaldıkça taze civan isteriz
. . . .
Bezmi muhabbette cevlan isteriz.

Eğer suret ehli bilse bu hali
Feragat etmezdi kıl ile kali
Dilimiz âlidir kadrimiz âli
Elbette zeyn olmuş mekân isteriz.

Emrah bülbüllerimiz bagı fenada
Yoktur alâkamız bezmi dünyada
Dergâh ricade . . . . .
Evvel iman sonra cinan isteriz.

16

Habı tegafülden uyan ey gafil
. . . . . sevadan el çek
Olayım derisen insanı kâmil
Arzuyı nefsı havadan el çek.

Destine bir mıkras al harfi laden
Taalluk riştesin kes masevadan
Ne hasıl ey zahit zühtü riyadan
Ehli saf ol zühtü riyadan el çek.

Emrah bu makama ermek dilersen
Canana can feda etmek dilersen
Rahi ehlüllaha girmek dilersen
Terkeyle ukbayı dünyadan el çek.

17 [1]

Ey saba gidersen dostun bağına
Mübarek yüzünü gör selâm eyle
Yüz üstü gir hemen yârin yanına
Yüzün ayağına sür selâm eyle.

[1] Bu koşma Eflaton Cem beyin kitabında (136) numarada kayıtlıdır. Fakat arada haylı fark olduğu için tekrar neşrini faydalı buldum.

İSTANBUL HALK TABİRLERİ

Tavşan boku gibi — Hayırsız, işe yaramaz, yardım etmez, alakadar olmaz: *Güvendiğin adama bak, yahu o, tavşan boku gibi ne kokar, ne bulaşır, bilmez misin; kardeş senin de bir günün bir gününe uymuyor, bazan tavşan boku gibi ne kokar, ne bulaşırsın, bazan da bilâkis her işe girmek, hayır yapmak istersin, bilmem ki bu nasıl tabiat?*

Tav — Dalavere, desise, hile: *Polisin gözü açık, tava meydan kalmıyor ki, elimize biraz para geçsin; ne duruyorsun ahmak, boş oturacağına tava çık, belki oluruna getirir, bir şey vurursun.*

Tavcı — Aldatıcı, hile ve desise ile kandıran, dalavereci: *Hepsini bitirdin, şimdi tavcılığa başladın galiba; fırsat bulursa tavcılık*

Ayrılık zahmetin nuşedüp kandım
Hasretle öz canımdan usandım
Benden ayrılalı canım efendim
Hoş mudur hatırı sor selâm eyle.

Arifane buset dameni dilber
Emraha derdin gel eyle izhar
Naziktir sevdiğim nezâketi var
El bağla huzura dur selâm eyle.

18

Sana dil vermeyen ey canı âlem
Dergâhı lutfundan çırağ olur mu
Yolunda ser canı koymayan adem
Ya gönülden gözden irağ olur mu

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

Emrah nazarın cana kıyarsın
Bana cevr etmeden sen de doyarsın
Yüzüne bakanın gözün oyarsın
Şahım bakan göze yasağ olur mu?

19

Ey gönül gözetme eski zamane
O zaman geçeli ne zaman oldu
Çün şükûfe hüsnün düştü cihane
Goncaların bağrı kızıl kan oldu.

Dürler cevher oldu deryaya daldı
Ehli fasahatte kıymet azaldı
Dudular kafeste bağlandı kaldı
Bülbüller sahrada . . . oldu.

Emrah gel var iken elde sermaye
Kalbin gıllugışdan eyle vıkaye
Ezeli serviler olurdu saye
Şimdi her bir hali . . . oldu.

20

Bir bölük turnalar kondu yanıma
Başı yeşil ayakları kırmızı
Dudağından şeker ezmiş balına
Elma gibi yanakları kırmızı.

Benim yârim pek küçüktür bestedir
Siyah zülfü mah yüzüne destedir
Kara kaşlar ela gözler üstedir
Kızarmıştır dudakları kırmızı.

Benim yârim hem sultandır hem handır
Malım yoktur yâre bahşış bir candır
İnci değil, sedef değil, mercandır
Bilsen de kol bağları kırmızı.

Emrah eder gel otur yanıma
Sitemli sözlerin geçti canıma
Öldür beni elin batır kanıma
Ko desinler parmakları kırmızı.

Talât Mümtaz

bile yapar, sen onu düşünme, kendine bak; tavcılık güvenilecek bir iş olsa hakkın var.

Tavlamak — Hile yapmak, aldatmak, kandırmak, dalavereye getirmek: *Sabahtanberi bekliyorum, bir aval bulup tavlıyamadım; eski vakitler geçti, şimdi her kesin gözleri açıldı, öyle kolay kolay kimse tavlanmıyor.*

Tava getirmek, tava düşürmek — Aldatmak, kandırmak, inandırmak suretile dolandırmak: *Hayret edilecek şey, seni de, beni de ustalıkla tava düşürdüler de farkında bile olmadık; aklını başına topla, tava getirirlerse mahvolduğun gündür.*

Tavı kaçırmak — Fırsattan istifade edememek, işi zamanında görememek, kurnaz davranamamak, dalavere yapamamak: *Demir tavında dövülür derler a, doğrudur, insan tavı kaçırınca, yapacağı işten hayır beklenmez; ne bekleyip durdun, bir kere işin tavı kaçtı, bundan sonra ne yapsan boştur.*

Tek durmak — Uslu oturmak, terbiyeyi muhafaza etmek, taşgınlık yapmamak, sükûn: *Söyliye söyliye dilimde tüy bitdi, tek durmazsan işte böyle kazaya uğrar, acı çekersin; kendi başına bırak, ne yaparsa yapsın, tek durmayanın hali budur.*

Tekerlenmek — Yuvarlanmak, düşmek, ölmek: *O koca cüsseli adamın hastalanıp üç gün içinde tekerleneceği kimin aklına gelirdi; ayağını sıkı bas tekerlenecek olursan sağ kalmazsın; hayatta bir kere tekerlenen artık bir daha zor kalkar.*

Tekeden süt çıkarmak — Olmıyacak bir işin olması için çare bulmak, müşkülü yenmek: *Ben senin tabiatını bilmez değilim, ister, azmedersen tekeden süt çıkarmağa muvaffak olursun; şaşırdım kaldım, dediğinden bir türlü vazgeçmiyorsun, fakat ne olursa olsun, tekeden süt çıkaracak değilim ya, benim yapacağım bu kadar işte.*

Tekne kazıntısı — İhtiyar karı kocanın son çocuğu: *Allah bize bir tekne kazıntısı verdi, ömürlü olur, büyürse belki ileride elimizden tutar; biri on beş, o biri on iki yaşında iki oğlum, bir de tekne kazıntısı kızım var.*

Tekke — Bedava ekmek yenilen, rahat edilen yer, esrar kahvesi: *İşlerde kesat var, kaç gündür tekkeye uğrayamıyorum, sen ne yapıyorsun; tekkeyi bulduk, yan gelip oturmaktan başka işimiz yok; her kes gibi ben de bir tekke bulsam, düşüneceğim kalmaz.*

Teknede hamur — Hazır iş, tasarlanmış, kıvamına getirilmiş iş: *Teknede hamurun mu var, niçin böyle acele ediyorsun; iki ayağı-*

mı bir pabuca koyacak ne var, teknede hamurum yok ki, ne zaman istersem o vakit yatağımdan kalkarım.

Telleyip pullamak — Mübalağa etmek, mübalağa ile anlatmak, olduğundan başka türlü göstermek: *Ne bileyim bana telleyip pullayıp anlattılar, ben de söylediklerini sahih zannettim; telleyip pullayıp söyleyince senin de kanacağın muhakkak, onun için kimseyi rencide etmezsen daha iyi olur.*

Tel kırmak — Kaçmak, sıvışmak, yanlış iş yapmak, yanılmak: *Bıktım senin bu tel kırmandan, biraz önüne baksan, bunların hiç biri olmaz; o da teli kırdıysa hoş geldi, safa geldi, başka ne diyebiliriz; zaten malum, o da bir gün teli kırar demiştim, işte söylediğim çıktı.*

Teller takmak — Sevinmek, memnun olmak: *Merak etme, teller taktığın günler çabuk geçer, o zaman konuşuruz; söyle ona, artık teller takıp oynasın, dilediği oldu.*

Telli bebek — Süslü, giyimli kuşamlı ihtiyar, delişmen, hoppa: *Nedir o, öyle telli bebek gibi ortaya çıkmak, biz yaştakilere yakışır mı bu hal; bunları takıp telli bebek gibi âlemin içine çıkabilirsen şaşarım.*

Telli pullu — Süslü, kendini beğendirecek kıyafette: *Düğüne mi gidiyorsun nedir, bu gün seni yine telli pullu görüyorum; her gün telli pullu gezersen sana deli derler.*

Temel tutmak — Yerleşmek, daimileşmek, kuvvetlenmek: *Zavallı ne yapsın, senelerdenberi durmadan çabalıyor, fakat yine bir türlü temel tutamıyor; temel tutmak istersen burada komşularla hoş geçin.*

Temcit pilavı — Tekrar tekrar bahsedilen şey, daima öne sürülen madde: *Usandık bu laftan kardeş, temcit pilavı gibi sabahleyin onu söylersin, akşam onu, sen başka söz bilmez misin; temcit pilavı gibi her vakit o eski masalı anlatmağa kalkar, onun için pek ziyaret etmek istemiyorum.*

Temizlenmek — Soyulmak, yutulmak, aldatılmak, ölmek, öldürülmek: *Çok şükür dün akşam cebimizde ne varsa hepsini masada bıraktık, gittiğimiz yerden temizlenip öyle çıktık; bir gün temizlenip gidersen arkanda hayır ile adını anacak kimin var; merak etme, elbet sen de temizlenirsin.*

Temize havale etmek — Bitirmek, silip süpürmek, sofrada ne varsa yemek, soymak, öldürmek: *Nazlanma canım, şurada ne kaldı, haydi bir gayret et, hepsini temize havale ediver; serseriliğin sonu*

budur, bir gün hiç ummadığın adam seni temize havale ediverir, sokak ortasında yığılıp kalırsın.

Tencerede pişirip kapağında yemek — Kanaat etmek, azla doymak, çoğu aramamak, fakirane yaşamak: *Tanıdıklarımın çoğu tencerede pişirip kapağında yiyen adamlar, kendilerinden bir şey istenirse ne verebilirler; kaç senedir tencerede pişirip kapağında yiyoruz, çok şükür kimseye muhtaç değiliz; zarar yok tenceresinde pişirip kapağında ye, ötekine berikine avuç açmaktan bu daha iyidir.*

Teneşir horozu — Ölüme yaklaşmış, ölüme mahkûm: *Her ikisi teneşir horozuna dönmüşler, nedir onların hali.*

Teneşire gelmek — Ölmek: *Yaptığından utanıyorum artık, allah canını alsın, elin ayağın teneşire gelsin de senden kurtulayım; elin çocuğuna teneşire gelsin diye beddua edeceğine kendi çocuğunu terbiye et.*

Tepe göz — Hamam : *Yaralarım için bir ilaç sağlık verdiler, tepe göze gidip onu kullanacağım; meteliksizlikten kaç aydır tepe gözün semtine uğrayamıyoruz.*

Tersane umuru — Ehemmiyetli, azametli, külfetli, uzun iş: *Küçücük şeyi büyüttün tersane umuruna döndürdün, sen de amma mübalağacısın; tersane umuru gibi ne bitmez tükenmez iş bu.*

Teraziye vurmak — Düşünmek, mülahaza ve mukayese etmek: *Teraziye vurmadan iş yapmağa katkarsan zararlı çıkarsın; karşındakinin söylediklerini teraziye vur, ondan sonra cevap ver; kim ne derse desin, işittiğini önce teraziye vur, mahiyetini anla.*

Tersi dönmek — Sersemleşmek, fikir karışıklığı, şaşkınlık: *Sıkıştırıp durma nafile, birdenbire tersim döndü, ne diyeceğimi tayin edemiyorum; nereye gidersen tersim döndü diye afallaşıyorsun.*

Ters tarafından kalkmak — Gününü hiddet ve şiddetle geçirmek, işi rast gitmemek: *Sabahleyin ters tarafımdan kalkmışım galiba, bu gün neye el sürdümse bir aksilik çıktı; bazan öyle olur, insan ters tarafından kalkar, artık o gün akşama kadar işini bir türlü yoluna koyamaz.*

Tersinden okumak — Çabuk anlamak, intikal, uyanıklık, idrak: *Şimdi ki talebe eline aldığı kitabı tersinden okuyor, onun için eski çocuklarla bu günküler ölçülemez; önüne bak sen, ben gördüğümü tersinden okur adamım, benim için nafile yorulma.*

Tepelemek — Dövmek, dayak atmak, ezmek: *Kabadayılığın bu derecesi fazla, önüne geleni tepelemeğe kalkarsan çok geçmez başın belaya girer; zarar yok bana bu kadar eziyet ediyorsun,*

fakat bir gün elbet seni de tepeliyecek bulunur, o vakit ben de senin karşına geçip gülerim.

Tepe atmak — Hiddetlenmek, gazaba gelmek, öfkelenmek, sinirlenmek: *Öte beri, ne söylemişlerse söylemişler, aldırma, sonra tepen atacak, elinden bir kaza çıkaracaksın; benim için de böyle söyleselerdi, tabiî tepem atardı; çocuğun hakkı var, zorla tepesini attırmışlar.*

Tepe tepe kullanmak — Mukavemetine güvenmek, dayanacağından emin olmak, kahraltında, eziyet içinde bulundurmak: *Çenenin kapanması için söylediklerimden vazgeçtim, al, istersen tepe tepe kullan; sağlamlığı söz götürmez, senelerce tepe tepe kullan, yine bir şey olmaz.*

Tepsi kurmak — Rakı sofrası hazırlamak: *Geçen akşam bir arkadaş beni evine çağırmıştı, hoş beşten sonra bir iki atalım dedi, aşağıya indik, öyle bir tepsi kurmuşlar ki hayran oldum; yarın size gelmemi istersen güzel bir tepsi kurarsın.*

Tersu — Kalsın, dursun, bırak: *Çay tersu, şekerli zarif gel.* Bu kelime en çok kahveci çırakları tarafından kullanılır. Bazı şeklini değiştirerek resto suretini alır: *Lokum resto, çay hafif sağdan gel.*

Tere yağından kıl çeker gibi — Kolaylıkla, sessiz, gürültüsüz: *İşinin tere yağından kıl çeker gibi hiç zahmete girmeden olmasını istiyorsan, tuttuğun yolu değiştir, o zaman her halde muvaffak olursun; dediğin gibi uzun uzadıye uğraşmağa mahal yok, tere yağından kıl çeker gibi bu meseleyi halletmeği deruhte ediyorum.*

Tez elden — Çabuk, acele, hemen, şimdi: *Vereceğini tez elden ver, benim saatlerce beklemeğe tahammülüm yok; ne olacaksa tez elden olup bitsin.*

Tıpkı tıpkısına — Tamamile uygun, birbirine benzer: *Endişeye lüzum yok, tıpkı tıpkısına ötekine benzemiyorsa geri getirirsin; inanmanızı rica ederim, bu tıpkı tıpkısına onun gibi, merak etmeyiniz.*

Tıkırında gitmek — İşlerin iyi gitmesi, her şeyin yolunda olması, düzgünlük: *Diyecek yok, işler öyle tıkırında gidiyor ki, her kes memnun; işlerin tıkırında gitmesini istiyorsan mürakabeyi eksik etme; merak etme o tıkırında gider, sen ötekile meşgul ol.*

Tıkırı yolunda — İşi uygun, kazancı yerinde, müsterih, memnun: *Oğlum onun tıkırı yolunda, biz onunla boy ölçüşemeyiz; insanın tıkırı yolunda olursa senin gibi kahkahayı atar, etrafı çın-*

latır; tıkırı yolunda dediklerimiz bile bu vaziyet karşısında düşünmeğe mecbur oldular.

Tıkırını uydurmak — İşini yoluna koymak, vaziyetini düzeltmek, para kazanmak: *Kimsenin malında gözümüz yok ama, tıkırını uydurmuşsun, artık ötesini ne düşünüyorsun; ne yapdıysa yapmış, tıkırını uydurmuş; tıkırımızı uydurmuş olsak arpacı kumrusu gibi düşünür müyüz?*

Tılısımı bozulmak — Ehemmiyetini kaybetmek, kıymetten düşmek, mahiyeti anlaşılmak: *Eskiden orasını bir şey sanıyorduk, bir kere gittik, ne olduğunu öğrendik, artık geç, tılısımı bozuldu; onun da tılısımı bozuldu, ne mal olduğu meydana çıktı.*

Tımarhane kaçkını — Hoppa, delişmen: *Ne oldu, bu tımarhane kaçkını ne diye bağırıp çağırıyor.*

Tınmaz melâike — Sessiz, halim, selim adam: *Yahu ağzını aç, iki kelime söyle ne olur, hayır akşama kadar tınmaz melâike gibi köşede oturdu; tınmaz melâike sanacak gören, halbuki ne afacandır o.*

Tıngır — Parasız: *Aklına şaşayım, tam para istiyecek adamı buldun, o da bizim gibi tıngır, kelin ilacı olsa kendi başına sürer; ben tıngırım, senin varsa iki tek atalım.*

Tıngırtı — Eğlence, cümbüş, çalgı, zevk ve sefa: *Çağırıp duruyorsun ama tıngırtı var mı bari; manzara güzel, içki var, biraz da tıngırtı olursa keyfimizin sonu gelmez.*

Tıngırdamak — Ölmek: *Yavaş, dikkat et, düşer tıngırdarsın da başımıza iş çıkar; bir gün olup sen de tıngırdarsan o zaman bunların ne olduğunu anlarsın.*

Trabzan babası — Hayırsız, şefkatsiz, muhabbetsiz baba: *Hani baba demeğe dokuz tane şahit lazım, trabzan babası bundan daha ziyade işe yarar; baba mısın, trabzan babası mısın, ben de anlamadım gitti, nedir çocuklarına karşı bu alakasızlığın?*

Tırnakçı — Hırsız, yankesici: *Hayli senedir tırnakçılıkla geçinip duruyor, ne olsa artık itiyat olmuştur, mesleğinden vazgeçmesini ben mümkün görmem; galiba o da tırnakçılığa başladı, halinden, vaziyetinden öyle anlıyorum; tırnakçının birine çatarsan o zaman ne olduğunu öğrenirsin.*

Tırnak iliştirmek — Kurcalamak, bir işin arkasına düşmek, ardını bırakmamak: *Ona da tırnak iliştirdinse vay halimize; kardeş senin de tırnak iliştirmediğin iş yok ki; vazgeç, buna da tırnak iliştirmeğe kalkarsak meseleyi karıştırmış oluruz.*

Tırnak sökmek — Azap ve işkence içinde bırakmak, kuvvetten düşür-

mek, ezmek: *Yok artık, bundan fazlasına dayanamıyacağım, sabahtanberi tırnaklarım söküldü; ne istersen yap, hatta tırnaklarımı bile söksen şuradan şuraya gidemem.*

Tırnak dökülmek — Çok çalışmak, bütün kuvvetini ve varlığını sarfetmek: *Kaç yıldır uğraşmaktan tırnaklarım döküldü, yine sizi adam etmeğe muvaffak olamadım; diyecek bir şey bulamıyorum, tırnakları dökülürcesine yapacağını yaptı, bundan ötesini istemek haksızlık olur.*

Tırnak takmak — Musallat olmak, takip ve ısrar etmek: *Ayıptır arkadaş, insana bu kadar tırnak takılmaz; bizimle alıp veremediğin ne var sanki, hepimize tırnak takmış mütemadiyen uğraşıp durursun; ara sıra birisine tırnak takmazsan rahat edemiyorsun anlaşılan.*

Tırnağı dibinde — Yakında, göz önünde, el altında, peşin, hemen: *Tırnağının dibindekileri görmez, ta uzaktakilerden dem vurur; tırnağının dibinde olup bitenden habrin olmazsa var ötesini kıyas et; veresiye falan zannetme, parasını tırnağının dibinde sayacağım.*

Trampa — Mübadele, değiş dokuş: *Saatını benimki ile trampaya razı olmazsan aramız açılır, haberin olsun; on kuruşluk malla on liralık mal trampa edilir mi hiç; mademki trampaya razı olmıyorsun, o halde başka bir teklifim var.*

Tırtıklamak — Soymak, hırpalıyarak parasını almak: *önce içirip sarhoş ediyorlar, sonra bir güzel tırtıklıyorlar; merak etme, sen de benim halime gelirsen tırtıklanmağa razı olursun; bende tırtıklanacak göz var mı?*

Tırtıkçı — Hırsız, yankesici, aşırıcı: *Gözünü aç, bir tırtıkçıya rastlarsak sen de ben de yanarız; serserinin biri, işi gücü ötekini berikini tırtıklamak, böyle adamdan ne beklenir?*

Tırıl — Parasız, malsız, vasıtasız: *O da bizim gibi tırılın biri, ne bulup alabiliriz; sen tırıl, ben tırıl, peki bunun sonu nereye varacak; tırıl dosttan ne beklenir?*

Tıraş etmek — Uzun söz, faydasız laf, ağız kalabalığı: *Canım elverir artık, sabahtanberi tıraş ettiğin yetmiyormuş gibi yolda da yakamı bırakmıyorsun; fazla tıraş etmeğe gelmez, bir kere canını sıkarsan bir daha elinden kurtulamazsın.*

Tıraşı ağarmak — Yaşını başını almak, ihtiyarlamak, kocamak: *Çocukça hareketler o tıraşı ağarmış adama yakışmıyor doğrusu; tıraşı ağarmış olduğu halde yine gençlikten bahsetmekten zevk alı-*

yor; tıraşı ağarmış koca bebek, buralarda dolaşırken yüzün kızarır sanırdım.

Tilki masalı — Yalan, asılsız söz, uydurma hikâye: *Bırak şu tilki masalını da ne demek istiyorsan onu söyle; zannettiğin gibi ben öyle tilki masallarına kamp hareketimi değiştirecek adam değilim; tilki masalile beni avutmağa kalkarsan kendin aldanmış olursun.*

Toka etmek — Vermek, teslim etmek: *Sabahleyin erkenden lirayı toka edince gözlerim fal taşı gibi açıldı; uzun etme, parayı toka ettikten sonra oturup konuşuruz, şimdi lafın sırası değil.*

Tonga — Dalavere, tuzak, kapan, hile, aldanmak: *İşine git be arkadaş, ben öyle kolay kolay tongaya basar mıyım; aklını kaybettin galiba, sen beni tongaya bastırmak istersen ben kollarımı bağlamam ya.* Bu tabir daima bastırmak masdarile birlikte kullanılır, bazı gelmek fiili ile de birleşirse de bu hale çok rastlanmaz.

Top atmak — Malını kaybetmek, parasız kalmak, iflas etmek, fakir düşmek, ölmek, sınıfta kalmak: *Hesabını bilmezsen bir gün top atarsın; her kes bir gün top atıp kara toprağa düşecek, bunun çaresi yok; bu yılda top atarsan babanın yüzüne nasıl bakarsın; mektepte bizim arkadaşlardan bu sene hiç top atan yok.*

Tophane güllesi almak — İmtihanda kazanamamak, numara alamamak, sıfır numara almak: *Bir dersten tophane güllesi aldın mı tamam, ötekilerden ne alırsan al, artık ikmale kalırsın; hiç bakmam, hepinize tophane güllesini basarım ha, işte ona göre çalışın.*

Top gibi gitmek — Çabucak, mecburî olarak bir iş yapmak: *Nazlanıp durma, bir kere git dedim, tabiî top gibi gideceksin, bunun ötesi var mı?*

Top gibi gürlemek — Bağırıp çağırmak, mübalağa etmek, öğünmek: *Vay, yine top gibi gürliyorsun galiba; yüzünün karası olmazsa insan işte böyle her zeman top gibi gürler; top gibi gürlemeli ama insanın yüzüne vurulacak karası olmamalı.*

Topun ağzına gelmek — Feda edilmek, heder olmak, sebepsiz ölmek: *Bu işte en kabahatsız, en günahsız olan o idi ama, çocuk topun ağzına geldi, zorla bağıra çağıra gitti; sen bir şey yapmazsın, fakat ne olursa olsun topun ağzına gelirsen gittiğin gündür.*

Top yoluna gitemek — Ehemmiyetsiz bir şey için ölmek, heder olmak: *Top yoluna gitmek diye buna derler işte, zavallının bir şeyden haberi yokken kabak onun başında patladı.*